

Είναι επιτακτική ανάγκη το ΥΠΠΟ να σταματήσει τη διαδικασία ανέγερσης του νέου Μουσείου στο χώρο Μακρυγιάννη και να προχωρήσει άμεσα στη προκήρυξη διαγωνισμού για τη σωστή χωροθέτησή του και την επιλογή μιας επιστημονικά πλέον τεκμηριωμένης θέσης. Οι λόγοι της ακαταλληλότητας του γηπέδου Μακρυγιάννη είναι πολλοί και τα προβλήματα που δημιουργούνται είναι ακόμη περισσότερα:

1. Η αρχική επιλογή του χώρου έγινε με ιδιοκτησιακά κριτήρια. Αλλά, το "οικόπεδο", δίπλα από την Ακρόπολη, έτυχε να είναι ιδιοκτησία του Δημοσίου.

2. Ο χώρος, εκ πρώτης όψεως, επαρκούσε για να καλύψει τις τότε, μάλλον λιτές, κτηριολογικές απαιτήσεις ενός μουσείου.

3. Λόγω στενότητας του χώρου, σύντομα τέθηκε το θέμα απαλλοτριώσεων των γύρω κτηρίων. Η εποχή της αλόγιστης ανάπτυξης και της αντιπαροχής δεν επιτρέπει τον δέοντα σεβασμό του κράτους απέναντι στα νεοκλασικά κτήρια του τετραγώνου και τις υπέροχες πολυκατοικίες της δεκαετίας του '30. Όλα είναι προς κατεδάφιση.

4. Επειτα από μάχες που έδωσε το 1988 ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ), "σώθηκαν" τρία διατηρητέα κτήρια:

η πολυκατοικία του 1933, στη Διον. Αρεοπαγίτου 17, έργο του ακαδημαϊκού - αρχιτέκτονα Βασ. Κουρεμένου,

η διπλανή, εκλεκτικιστική γωνιακή κατοικία Αλμείδα στο 19 και

η διώροφη νεοκλασσική κατοικία Σιώτη στην οδό Μητσαίων.

5. Η πολυκατοικία στην οδό Διον. Αρεοπαγίτου 15, που είναι συνέχεια των παραπάνω κτισμάτων, συμπληρώνει και αποτελεί το τελείωμα της αστικής όψης της οδού, πρόκειται δυστυχώς, να κατεδαφιστεί για τις ανάγκες του νέου μουσείου.

Κτισμένη το 1935, είναι έργο του αρχιτέκτονα Ιωάννη Δημ. Αζελοπού, που νωρίτερα, στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, είχε σχεδιάσει το κτήριο της Αρχαιολογικής Εταιρείας στην οδό Πανεπιστημίου και Ομήρου.

6. Χωρίς αυτή, τα δύο άλλα διατηρητέα θα δείχνουν "ξεκάρφωτα". Ο Κουρεμένος σχεδίασε ενδιάμεσο κτήριο σε 'συνεχές' σύστημα, με μια κύρια όψη. Ποιός θα σχεδιάσει τη νέα τυφλή πλάγια όψη που θα αποτελεί και τμήμα της κύριας εισόδου του Νέου Μουσείου;

7. Ηδη μερικά κτήρια, μόλις περιήλθαν στο ΥΠΠΟ κατεδαφίστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες. Ας προσπαθήσουμε να περισώσουμε ότι μπορούμε, πριν είναι πολύ αργά.

8. Οι δύο πρώτοι πανελλήνιοι αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί (1976 και 1979) και ο διεθνής του 1989, με την προχειρότητα και την επιφανειακή αντιμετώπιση του κτηριολογικού προγράμματος, οδηγήθηκαν σε αποτυχία, αποδεικνύοντας την ακαταλληλότητα του χώρου. Ας σημειωθεί, ότι στον διαγωνισμό του 1989 είχε τελείως αγνοηθεί η συνύπαρξη των 1350τ.μ. της υπό εκπόνηση μελέτης σταθμού Ακρόπολη του Metro.

9. Ο χώρος είναι αρχαιολογικός. Οι πρόσφατες ανασκαφές που, φευ, έγιναν τελευταία, έφεραν στην επιφάνεια πλήθος σημαντικών ευρημάτων διαφόρων εποχών της ιστορίας της πόλης μας 'που χρονολογούνται από τους Προϊστορικούς έως τους Μεταβυζαντινούς Χρόνους' και ότι 'δύο φάσεις εξ αυτών, η βυζαντινή και η μεσοβυζαντινή ήταν λίγο γνωστές έως σήμερα από την αρχαιολογική έρευνα', σύμφωνα με τις δηλώσεις του ΥΠ.ΠΟ.

Αυτό και μόνο θα έπρεπε να αποτελέσει το λόγο για την ματαίωση του εγχειρήματος.

10. Οποιαδήποτε κατασκευή στον αρχαιολογικό χώρο θα προκαλέσει ανεπανόρθωτες καταστροφές στα αρχαία. Είναι τουλάχιστον αφέλεια να υποστηρίζει το ΥΠΠΟ ότι το νέο μουσείο με τα τεράστια μεγέθη του, τις θεμελιώσεις του, και τα δύο υπόγειά του δεν θα βλάψει τις αρχαιότητες. Μόνο μια τεχνική τύπου Hovercraft όπου τα πάντα αιωρούνται θα αφήσει ανέπαφα τα ευρήματα.

11. Για να είναι δυνατή η ανέγερση του μουσείου και να 'χωρέσουν' οι κτηριολογικές απαιτήσεις ενός τόσο σύνθετου έργου σε ένα μη πλήρες οικοδομικό τετράγωνο, το ΥΠΠΟ αναγκάστηκε να δώσει ανεπίτρεπτες παρεκκλίσεις, τόσο στη κάλυψη και στη δόμηση, όσο και στο ύψος, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την λογική των όρων δόμησης που έχει σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.

12. Το ύψος του νέου μουσείου στη βραβευθείσα μελέτη των Tschumi - Φωτιάδη στον τελευταίο διεθνή αρχιτεκτονικό διαγωνισμό είναι 28,50 μ. (όσο μια εννιαόροφη πολυκατοικία) δηλαδή, περίπου 5μ. ψηλότερο από τη κορυφή της στέγης του κτηρίου Weiler και τις γύρω πολυκατοικίες! Αν λάβει δε κανείς υπ' όψη την κλίση του εδάφους, το κτήριο παίρνει τεράστιες διαστάσεις.

13. Για μια δεκαετία το ΥΠΠΟ έχασε πολύτιμο χρόνο και χρήμα, ασχολούμενο με τη βραβευθείσα μελέτη Passarelli, προσπαθώντας να την προσαρμόσει στα ολοένα ανακλύπτοντα νέα

στοιχεία, κωφεύοντας στις επανειλημμένες επισημάνσεις του ΣΑΔΑΣ. Για να κερδίσει λίγο από το χαμένο χρόνο, το ΥΠΠΟ ακολούθησε την πρωτοφανή διαδικασία προκήρυξης διεθνούς διαγωνισμού με το σύστημα μελέτης-κατασκευής, πράγμα απαράδεκτο και ανεπίτρεπτο για ένα τέτοιο έργο. Αραγε πόσα δισεκατομμύρια έχουν δαπανηθεί όλα αυτά τα χρόνια;

14. Όσο επιτυχής και να θεωρείται από μερικούς η αρχιτεκτονική λύση Tschumi, το αποτέλεσμα δεν παύει να είναι ένας γιγαντιαίος όγκος λίγα μόλις μέτρα από τον ιερό Βράχο της Ακρόπολης, σε μια απαράδεκτα ανταγωνιστική σχέση με το Μνημείο.

15. Αρχιτεκτονικά 'τερτίπια', όπως η διαφανής επίστεψη με την υάλινη υπερκατασκευή, αντί να απαλύνουν το πρόβλημα το κάνουν ακόμα πιο έντονο. Ήδη τέτοιες κατασκευές θεωρούνται περιβαλλοντικά ανεπίτρεπτες από τη σύμβαση του Κιότο, κάτι που πρόσφατα υπέγραψε και η Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ.

16. Το νέο Μουσείο θα βλέπει στις πίσω πλευρές των πολυκατοικιών που βρίσκονται στο τετράγωνο του Μακρυγιάννη. Οι προδιαγραφές του διαγωνισμού 'δίνουν' σαν οικόπεδο, για την πρώτη φάση του Μουσείου, τον σημερινό, περιορισμένο, ακανόνιστο χώρο με τις υπάρχουσες γύρω οικοδομές. Οι απαλλοτριώσεις των όμορων ιδιοκτησιών θα γίνει αργότερα σε δεύτερη φάση.

17. Στο χώρο Μακρυγιάννη, εκτός από τα πάραπάνω γειτονικά κτήρια, ήδη συνυπάρχουν και διάφορα άλλα που καθιστούν ακόμα πιο προβληματική την σωστή ένταξη του Νέου Μουσείου: Το κτήριο Weiler, η 'κατοικία Μακρυγιάννη', οι δύο μικρές εκκλησίες των Αγ. Αναργύρων και του Αγ. Γεωργίου, τα επίγεια και υπόγεια κτίσματα (περίπου 1350τ.μ.) του σταθμού 'Ακρόπολη' του Μετρό και βεβαίως το πλήθος των αρχαιολογικών ευρημάτων, που ήδη το ΥΠΠΟ, εν κρυπτώ και τεχνιέντως, εξαφανίζει.

18. Η οδική πρόσβαση στο Μουσείο είναι σχεδόν αδύνατη και γίνεται πλέον μόνο από το 'στενό' της οδού Χατζηχρήστου. Η οδός Μακρυγιάννη και η οδός Μητσαίων είναι αδιέξοδοι και καταλλήλουν στην πεζοδρομημένη πλέον, Διον. Αρεοπαγίτου. Το τεράστιο κυκλοφοριακό πρόβλημα στην περιοχή έχει γιγαντωθεί με τον αποκλεισμό της Αποστόλου Παύλου και τον περιφερειακό του Φιλοπάππου. Ήδη η Βασιλίσσης Ολγας, μπρος από το Ζάππειο, έχει γίνει ο (προσωρινός;) χώρος στάθμευσης των τουριστικών λεωφορείων μεχρις ότου πεζοδρομηθεί και αυτή στα πλαίσια της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων.

19. Το πρακτικό ερώτημα είναι πώς θα εξυπηρετούνται οι χιλιάδες των επισκεπτών με τα τουριστικά και σχολικά λεωφορεία, πώς θα γίνεται η τροφοδοσία του Μουσείου με φορτηγά, η μεταφορά αρχαίων γλυπτών και αντικειμένων με γερανούς και containers για συντήρηση και αποθήκευση καθώς και η οργάνωση περιοδικών, φιλοξενούμενων εκθέσεων σε ένα κορεσμένο κυκλοφοριακά θύλακο στο κέντρο της Αθήνας.

20. Η επιβάρυνση της κυκλοφορίας έχει σαν επακόλουθο την επιπρόσθετη ατμοσφαιρική ρύπανση της περιοχής της Ακρόπολης με άμεση επίπτωση στο Μνημείο.

21. Οι τεράστιες σε μέγεθος εξωτερικές μονάδες του ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού για τον κλιματισμό του Μουσείου θα επιβαρύνουν ακόμη περισσότερο αισθητικά τη σχέση κτηρίου και Ιερού Βράχου.

22. Η ηχητική ρύπανση από τα μηχανήματα του κλιματισμού, λόγω της στενότητας του χώρου, θα είναι ανυπόφορη τόσο για τους επισκέπτες όσο και για τους κατοίκους της περιοχής. Ήδη οι υπάρχουσες εξωτερικές μονάδες που εξυπηρετούν σήμερα μόνο το κτήριο Weiler προκαλούν έντονο θόρυβο.

23. Το κόστος των απαιτούμενων απαλλοτριώσεων είναι πάρα πολύ μεγάλο, αρκετά δισεκατομμύρια, κάτι που από μόνο του τινάζει το όλο εγχείρημα στον αέρα.

24. Οι κοινωνικές επιπτώσεις που προκαλούνται στους κατοίκους από τις αναγκαστικές απαλλοτριώσεις των ιδιοκτησιών τους καθώς και οι χρονικές καθυστερήσεις που θα δημιουργηθούν λόγω των δικαστικών διαδικασιών που θα ακολουθήσουν, πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπ' όψη.

Το Μουσείο της Ακρόπολης πρέπει να γίνει. Αλλά πρέπει να γίνει αφού ολοκληρωθούν και δημοσιοποιηθούν όλες οι αναγκαίες σχετικές μελέτες που θα επιτρέψουν την επιστημονικά τεκμηριωμένη χωροθέτησή του, χωρίς να καταστραφούν αρχαιότητες και βεβαίως χωρίς άλλη επέμβαση στο ιερό τοπίο της Ακρόπολης.

Βεβιασμένες κινήσεις για να 'προκάνουμε' τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, δεν πρέπει να γίνουν. Το θέμα είναι λίγο πιο σοβαρό.

Νίκος Ρουσέας,
Αρχιτέκτων,

1. Είναι απαραίτητη η ανέγερση ενός νέου Μουσείου Ακροπόλεως, γιατί

- α) Πρέπει να απομακρυνθεί το υφιστάμενο νέο κτήριο από τον ιερό βράχο.
- β) Το υφιστάμενο μουσείο δεν εξυπηρετεί πια τους επισκέπτες. Υπάρχει απαράδεκτη συμφόρηση ιδίως κατά τους θερινούς μήνες.
- γ) Δεν υπάρχει χώρος για να εκτεθούν τα γλυπτά τα οποία αναγκαστικώς αφαιρούνται για λόγους προστασίας από τους ναούς.
- δ) Δεν υπάρχει η δυνατότης να εκτεθούν τα σπουδαιότατα αρχαία τα οποία στεγάζονται προσωρινώς σε αποθήκες (Μουσείο Ακροπόλεως και Εθνικού).

2. Συγκεκριμένοι λόγοι κάνουν το οικόπεδο Μακρυγιάννη μοναδικό και αναντικατάστατο για την λύση του προβλήματος

α. Τα προταθέντα άλλα «οικόπεδα» είναι τελείως απαράδεκτα!

α1. Η Κοίλη. Πλήρης αρχαιολογικός χώρος της κλασικής πόλεως των Αθηνών. Χωρίς πρόσβαση από την Ακρόπολη, μετά τις νέες ανασκαφικές έρευνες της ενοποιήσεως. Σε πολύ μεγάλη απόσταση από την Ακρόπολη για να καλύπτεται πεζή και πολύ μικρή για να καλύπτεται με αυτοκίνητο (με διπλή επιβίβαση-αποβίβαση των επισκεπτών).

α2. Ο χώρος του εστιατορίου «Διώνυσος».

- Πολύ μικρός για την ανέγερση ικανοποιητικού Μουσείου.
- Τα βραχώδη στοιχεία του λόφου του Φιλοπάππου θεωρούνται μνημεία. Δεν νοούνται εκβραχισμοί.
- Σε ανταγωνισμό ύψους προς το Ηρώδειον και προς τα Προπύλαια (Διαφορά υψομέτρου $140-95 = 45$ μέτρα).
- Ήδη έχει εντατική χρήση στάσεως οχημάτων, απαραίτητη για την λειτουργία επισκέψεως της Ακροπόλεως.

α3. Ο χώρος των Ε.Η.Σ. στο Θησεϊόν.

Σε πολύ μεγάλη απόσταση από την Ακρόπολη για να καλύπτεται πεζή, και μικρή για να καλύπτεται με αυτοκίνητο (με διπλή επιβίβαση-αποβίβαση).

Χωρίς οπτική επαφή με τον βράχο της Ακροπόλεως.

β. Το οικόπεδο Μακρυγιάννη

- Έχει πλήρη και άμεση οπτική επαφή προς τον βράχο και τα μνημεία του.
- Μετά την πεζοδρόμηση της Λεωφ. Διονυσίου Αρεοπαγίτου έχει άμεση πρόσβαση πεζών στον χώρο θεάτρου του Διονύσου, μέσω του οποίου θα γίνεται η κυρίως άνοδος προς την Ακρόπολη.
- Δεν ανταγωνίζεται σε ύψος την Ακρόπολη (διαφορά ύψους $150-75 = 75$ μέτρα)
- Έχει άμεση πρόσβαση από τον Μητροπολιτικό σιδηρόδρομο.

- Είναι ήδη εντεταγμένο στον ιστό της πόλεως (παρεμβολή του κτηρίου Weiler και πλαισίωση από οικοδομικά τετράγωνα).
- Αντιπροσωπεύει μια πολύ μεγάλη κρατική περιουσία 23.000 m^2 , επί αντικειμενική αξία περίπου $1.000.000 \text{ δρχ/m}^2 = \text{σχεδόν } 25.000.000.000 \text{ δρχ}$.

3. Ο αρχαιολογικός χώρος του οικοδομικού τετραγώνου Μακρυγιάννη

α. Σε μεγάλη έκταση είναι ήδη κατεστραμμένος

Καταφύγια και υπόστεγα του Συντάγματος Χωροφυλακής.

Σταθμός του Metro, προ τετραετίας. (εισηγήσει της Α' ΕΠΚΑ και γνώμη του ΚΑΣ αφού προηγήθηκε σχολαστική τεκμηρίωση και δημοσίευση στον κατάλογο «Η πόλη κάτω από την πόλη»).

β. Μεγάλης κλίμακος ανασκαφές 1997-2000

Με ευθύνη της Α' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Με δαπάνες του Ιδρύματος «Μελίνα Μερκούρη»

Αποκάλυψη ενός τμήματος της πόλεως από τα ρωμαϊκά έως τα μεσοβυζαντινά χρόνια.

Παλίμψιστο αρχαίων λειψάνων κατοικιών σε πολύ κακή κατάσταση.

Το ενδιαφέρον τους είναι αρχαιολογικό και ιστορικό. Όχι καλλιτεχνικό.

Περιορισμένα τα ευρήματα με χαρακτήρα μνημειακό.

Δυστυχώς δεν έχουν ακόμα δημοσιευθεί, ούτε τα αρχιτεκτονικά ούτε τα κινητά ευρήματα.

Εμφανώς ενδιαφέροντα είναι ένα μικρό λουτρό, μία θολωτή υδροδεξαμενή και

κυρίως μία αίθουσα (της οποίας οι τοίχοι σώζονται σε μικρό ύψος και ορισμένοι είναι τελειώς κατεστραμμένοι) με κόγχη προς νότον.

- Εμφανές ενδιαφέρον παρουσιάζουν ο δρόμος που έρχεται από τα νότια και κατευθύνεται προς την Ακρόπολη και τα λείψανα ρωμαϊκού σπιτιού ίσως με περιστύλιον.
- Τα περί μοναδικότητας της αιθούσης, ως έργου του 662, δεν τεκμηριώθηκαν (τα νομίσματα δεν έχουν δημοσιευθεί και τα όστρακα αγγείων δεν χρονολογούνται ακριβώς).
- Οι εικασίες διατυπώθηκαν λόγω της αφθονίας νομισμάτων του Κωνσταντος Β' στην Αθηναϊκή Αγορά.

γ. Η φροντίδα για τα ανευρεθέντα αρχαία λείψανα.

γ1. Αν μείνουν στο ύπαιθρον, ασφαλώς θα καταστραφούν

γ2. Τέσσερεις λύσεις υπάρχουν.

- Η καταστροφή.
- Η εκ νέου κατάχωσις
- Η διατήρηση κάτω από στέγαστρο

- Η διατήρηση με ενσωμάτωση στο νέο μουσείο
- Η πρώτη, εισηγήσει της αρμοδίας Α' ΕΠΚΑ, αμέσως απεκλείσθη.
- Η δεύτερη θα εσήμαινε την απώλεια του κοινωνικού ωφέλους που δυναμικά υπάρχει στα αρχαία και επίσης απεκλείσθη.
- Η τρίτη (δηλ. το στέγαστρο) θα συνεπαγόταν υποστηλώσεις μέσα στα αρχαία, εξ ίσου δυσχερείς με αυτές που προβλέπονται για το μουσείο και την δημιουργία μιας τεραστίας στέγης, ορατής από την Ακρόπολη. Θα συνεπαγόταν επίσης σημαντική δαπάνη.

- γ3. Η τέταρτη λύση μελετήθηκε εξαντλητικά, και εγκρίθηκε από τους ανασκαφείς, την Α' Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων, την Διεύθυνση Κλασικών Αρχαιοτήτων και το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.
- γ4. Επελέγησαν οι θέσεις στις οποίες τα αρχαία έχουν καταστραφεί ή των οποίων τα ευρήματα δεν παρουσιάζουν κανένα ενδιαφέρον και στις θέσεις αυτές και μόνον επιτρέπεται να δημιουργηθούν υποστυλώματα.
- γ5. Μέγα μέρος των ανευρεθέντων παραμένει εκτός του Μουσείου και στεγάζεται καταλλήλως.
- γ6. Στο τελείως κατεστραμμένο τμήμα (ανατολικά και νότια) θα γίνουν τα περιορισμένα υπόγεια τμήματα του Μουσείου, σε έκταση του 1/3 του νέου κτηρίου.
- γ7. Ο αρχαιολογικός χώρος 2500 τετρ. μέτρων παραμένει στο ισόγειο, (όχι το υπόγειο) του Μουσείου. Τα αρχαία λείψανα στερεώνονται, γίνονται αναγνώσιμα με μικρές ανακτήσεις, φωτίζονται και καθίστανται επισκέψιμα με ελαφρούς πεζοδρόμους. Θα έχουν πρόσβαση μέσα από το Μουσείο και χωριστά από έξω.
- γ8. Προς χάριν των αρχαίων που βρέθηκαν έγινε περιστολή του αρχικού προγράμματος του Μουσείου, από ειδική επιτροπή αρχαιολόγων και αρχιτεκτόνων που εργάστηκε επί τρίμηνο.
- γ9. Αυστηρές προδιαγραφές εν σχέσει προς την στήριξη του Μουσείου, προς την θέση δηλαδή των υποστυλωμάτων, περιελήφθησαν στην προκήρυξη του σχετικού διαγωνισμού και ελέγχθηκαν στο στάδιο της προμελέτης από τον Οργανισμό Ανεγέρσεως καθώς και από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.
- γ10. Κινητά ευρήματα θα εκτεθούν εντός προθηκών στον στεγασμένο αρχαιολογικό χώρο.

4. Η σημερινή κατάσταση

- α. Η τεράστια δαπάνη της ανεγέρσεως του νέου μουσείου καλύπτεται από το 3^ο Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης.
- β. Άλλο ελεύθερο οικόπεδο της απαιτήτου εκτάσεως και σε άμεση σχέση με την Ακρόπολη δεν υπάρχει. Για την απαλλοτρίωση πολυκατοικιών προκειμένου να δημιουργηθεί ένας τέτοιος χώρος ούτε τα χρήματα υπάρχουν ούτε ο χρόνος προκειμένου

να αξιοποιηθούν τα χρήματα της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Θα εδημιουργούνται άλλωστε πολλαπλάσιες των σημερινών αντιδράσεις από θιγομένους κατοίκους των πολυκατοικιών.

- γ. Σε αντίθεση προς τους δύο προηγούμενους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, τώρα έγιναν προβλέψεις όχι μόνον αρχαιολογικής φύσεως αλλά και πολεοδομικής και νομικής.
- δ. Οι λύσεις του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού κρίθηκαν από επιτροπή με μέλη διεθνούς κύρους και τα προσχέδια τα οποία ο αρχιτέκτων κ. Τσιούμι παρουσίασε στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και προ ημερών στο Λονδίνο στα μέσα ενημερώσεως, ήταν λειτουργικά και στα πλαίσια των προδιαγραφών και των χρονοδιαγραμμάτων.

Αθήνα, 20 Νοεμβρίου 2002

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΜΟΝΟΝ

Α. Το Δ.Σ. της 23/10/2002, με την παρουσία ολίγων πλέον μελών της, λόγω της καθυστερημένης άφιξης των αεροπλάνων της Χάρις Καλλιγά και Βασίλη Κονιόρδο, συζήτησε την αντιμετώπιση του προβλήματος των αρχαιολογικών ευρημάτων στον χώρο που επελέγη να ανεγερθεί ως μουσείου Ακροπόλεως του Μουσείου Ακροπόλεως στην οδό Μακρυγιάννη. Αποφασίσθηκε:

Πρώτον, ότι η Εκτελεστική Επιτροπή θα συζητούσε τον τρόπο με τον οποίον η Ε.Ε. θα αντιμετώπισει το θέμα. Η επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή είναι προγραμματισμένη για τις 20/11/2002, και η μεθεπόμενη για τις 11/12/2002.

Δεύτερον, ότι μόνον το Δ.Σ. θα έπρεπε να λάβει απόφαση επί της ουσίας. Το επόμενο Δ.Σ. θα γίνει στις 5/3/2003.

Ο Γιάννης Λύρας, με επιστολή του, έχει εκφράσει την άποψη ότι το να αφήναμε το θέμα μέχρι το επόμενο Δ.Σ. θα ισοδυναμούσε με απόφαση αποφυγής λήψης αποφάσεως, άποψη την οποία συμμερίζομαι.

Ευτυχώς, πριν ακόμα λάβω την επιστολή του Γιάννη Λύρα, ο Καθηγητής Χαράλαμπος Μπούρας, μέλος της Εταιρείας ως και του πρώτου Δ.Σ., και μέλος του ΚΑΣ, προσφέρθηκε να παραστεί σε συνάντηση για να εξηγήσει το σκεπτικό του ΚΑΣ σε όσα μέλη του Δ.Σ. αισθάνονται ότι δεν έχουν σαφή πληροφόρηση ή θέλουν να θέσουν ερωτήσεις εν όψει αντιρρήσεων που άκουσαν ή και που συμμερίζονται.

Κατόπιν αυτών, και με την σύμφωνη γνώμη του ΣΑΚ, ορίσθηκε ως πρώτο θέμα στην επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή της 20/11/2002, μεταξύ 14.00 και 15.00, συζήτηση επί του θέματος αυτού, με την παρουσία όσων μελών του Δ.Σ. ενδιαφέρονται και μπορούν να παραστούν, όπως επίσης και του καθηγητή κ. Χαράλαμπου Μπούρα. Κατόπιν αυτού η Εκτελεστική Επιτροπή θα είναι, ελπίζω, σε θέση να λάβει αποφάσεις για τον χειρισμό της υπόθεσης εκ μέρους της Ε.Ε. Ενδεικτικά και μόνο θα μπορούσε:

(α) Να αναβάλει οποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση για το Δ.Σ. της 5/3/2003.

(β) Να ζητήσει σύγκλιση έκτακτου Δ.Σ. ώστε να ληφθεί απόφαση επί του θέματος (καταστατικό Άρθρο 10 παράγραφος 2.3).

(γ) Να αποφασίσει ότι η Ελληνική Εταιρεία δεν θα λάβει θέση μέχρι το επόμενο Δ.Σ. αλλά ότι θα οργανώσει δημόσια συζήτηση επί του θέματος.

Πιθανότατα να υπάρξουν και άλλες εναλλακτικές προτάσεις.

Β. Εν όψει της συνάντησης αυτής και για την αντιμετώπιση του θέματος, ελπίζω με περισσότερη διαύγεια, εσωκλείω δύο άρθρα που παρουσιάστηκαν στην «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ». Θα ήθελα επίσης να καταθέσω κάποιες προσωπικές μου απόψεις που ελπίζω ότι παρά τα πιθανά σφάλματα εκτίμησης εκ μέρους μου, ίσως βοηθήσουν την συζήτησή μας.

1. Άσχετα με την εκστρατεία για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, υπάρχει έντονη ανάγκη για ένα νέο Μουσείο Ακροπόλεως διότι πάρα πολλά αξιολογώτατα γλυπτά δεν εκτίθενται, και όσα εκτίθενται δεν εκτίθενται με τον τρόπο που θα έπρεπε, δηλαδή σε ένα μουσείο που πληρεί τις σύγχρονες προδιαγραφές για την ασφάλεια και συντήρηση των μοναδικών αυτών έργων.

2. Δεδομένου ότι αρχαία βρίσκονται στα περισσότερα σημεία όταν γίνεται εκσκαφή στην κεντρική Αθήνα, ήταν φυσικό να υπάρξει προβληματισμός για την εξεύρεση του αρχαιολογικά λιγότερον επιβλαβούς σημείου για το Μουσείο. Η συζήτηση αυτή γινόταν μέχρι το 1991 και η Ελληνική Εταιρεία δεν έλαβε θέση. Ασφαλώς μέλη μας είχαν διαφορετικές απόψεις (προσωπικά προτιμούσα χώρο κοντά στον σταθμό του Θησείου) αλλά κανείς δεν μπορούσε να έχει βεβαιότητα τί θα ανακαλύπτετο όπου και εάν εχωροθετείτο το Μουσείο. Εν πάσει περιπτώσει οι προσωπικές προτιμήσεις του καθενός από μας δεν αποτελούν βάση για την Ελληνική Εταιρεία ως ΜΚΟ να λάβει σοβαρή θέση επί του θέματος του καταλληλότερου χώρου για το Μουσείο σήμερα εφόσον δεν το έκανε όταν γινόταν ευρεία δημόσια συζήτηση επί του θέματος.
3. Όταν η κριτική Επιτροπή απεφάσισε τον Σεπτέμβριο 2001 υπέρ του προτεινόμενου κτιρίου, δύο μέλη της Ε.Ε. συμπεριλαμβανομένου και ενός μέλους του ΣΑΚ εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους. Κανείς όμως δεν πρότεινε η Ε.Ε. να λάβει δημόσια θέση αντίθετη με το προτεινόμενο κτίριο αυτό καθ' εαυτό.
4. Συμπεραίνω ότι το θέμα που παραμένει ανοιχτό αφορά στην προστασία των αρχαιοτήτων που βρίσκονται στο χώρο ανεγέρσεως του Μουσείου και για τις οποίες έχουμε καταγγελίες ότι καταστρέφονται ή βλάπτονται σοβαρά από αυτό. Εκτιμώ ότι αν αποδεικνυόταν κάτι τέτοιο θα ήταν πράγματι κατ' αρχήν επαρκής λόγος ώστε η Ε.Ε. να λάβει αντίθετη θέση.
5. Όμως, και μετά από ανάγνωση της Συνθήκης της Γρανάδας, δεν έχω κανέναν λόγο να πιστεύω ότι απαγορεύεται κατ' αρχήν από οποιαδήποτε διεθνή σύμβαση ή διάσωση αρχαιολογικών ευρημάτων μέσα στους υπόγειους χώρους ενός μουσείου. Μπορεί μάλιστα να επιχειρηματολογήσει κανείς ότι μια τέτοια λύση, ενώ πιθανώς δημιουργεί κάποιες ζημίες σε συγκεκριμένα ευρήματα, διασώζει (και ίσως επιτρέπει επίσης να ερμηνευθεί) πολύ καλύτερα το σύνολο των ευρημάτων. Τούτο όμως είναι ένα σημείο που πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση – ασφαλώς μπορεί να συμβαίνει και το αντίθετο.
6. Δεν υπάρχει, επίσης, καλώς ή κακώς, απόλυτος κανόνας ότι πρέπει να διασώζονται όλα τα αρχαία ακριβώς στο σημείο όπου ανασκάπτονται. Αντίθετο παράδειγμα προέρχεται από την διαδικασία κατασκευής του μετρό, που θεωρήθηκε από την κοινή γνώμη αναγκαίο έργο κοινής ωφέλειας και για το οποίο επίσης η Ε.Ε. δεν έλαβε αρνητική θέση. Ορθότατα οι αρχαιολόγοι αντιτάχθηκαν, και επιτυχώς, στην περίπτωση της σήραγγας και του σταθμού στον Κεραμεικό. Κατά τα άλλα όμως δεν γνωρίζω να έχει υπάρξει οποιαδήποτε αντίθεση από οργανώσεις ή περιοίκους από οποιαδήποτε περιοχή των Αθηνών στις αναπόφευκτες ζημίες και αφαιρέσεις αρχαίων που έγιναν κατά την εκτέλεση του τεράστιου αυτού έργου. Σ' αυτό το σημείο δέχομαι ότι μπορεί να μου λείπει πληροφόρηση.
7. Η Ειρήνη Γρατσιά έχει ζητήσει τα πρακτικά του ΚΑΣ που αποτελούν ένα πολύ σημαντικό στοιχείο και μας λείπουν. Προς το παρόν έχουμε μόνο την προφορική δήλωση της κας Χωρέμη ότι οι αποφάσεις του ΚΑΣ υπέρ του έργου ήταν ομόφωνες και, η δήλωση αυτή δεν αναιρείται από την θέση που έλαβε η έφορος κα Τριάντη το 1999, διότι αφ' ενός η οικεία έφορος δεν είναι αναγκαστικά μέλος του ΚΑΣ, και αφ' ετέρου το προτεινόμενο κτίριο του μουσείου στο οποίο αντιτάχθηκε η κυρία Τριάντη το 1999 δεν ήταν το παρόν κτίριο αλλά ένα αρκετά διαφορετικό, που δεν θα διαφύλαττε τα αρχαία στα υπόγεια του όπως επιδιώκεται με την παρούσα αρχιτεκτονική πρόταση.
8. Ασφαλώς το ΚΑΣ μπορεί, όπως όλοι οι θεσμοί που απαρτίζονται από ανθρώπους, να κάνει σοβαρά σφάλματα, ακόμα και με ομοφωνία. Είναι επίσης αλήθεια ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού διαθέτει κατά κανόνα ασφαλή πλειοψηφία στο ΚΑΣ, σίγουρα υπηρεσιακή και μέχρι ενός σημείου κομματική. Όμως εάν εξακριβωθεί ότι υπήρξε πράγματι ομοφωνία τούτο αποτελεί σοβαρό τεκμήριο στην περίπτωση καταστροφής αρχαίων αρχαιολογικών λειψάνων διότι οι περισσότεροι έλληνες αρχαιολόγοι είναι πολύ ευαίσθητοι στο σημείο αυτό, πολύ περισσότερο ευαίσθητοι (δυστυχώς) παρά στην καταστροφή αξιόλογων μνημείων των νεώτερων αιώνων.
9. Η κα Χωρέμη δεν φαίνεται να αμφισβητεί ότι μερικά αρχαία, ήσσονος σημασίας κατά την άποψη του ΚΑΣ, θα σκεπασθούν. Τα ερωτήματα που παραμένουν είναι εάν μιλάμε για κάτι

χειρότερο από τις καταστροφές που μοιραία επέφερε η κατασκευή του «μετρό», και εάν θα είναι πιο «ευανάγνωστος» ο χώρος, αρχαιολογικά και ιστορικά, με την ενσωμάτωση σοβαρού τμήματος των ευρημάτων στο υπόγειο του Μουσείου. Είναι πιθανό να μην μπορεί κανείς να σχηματίσει τελική άποψη για το θέμα χωρίς επιτόπια επίσκεψη. Οι αρμόδιοι χώρισαν την περιοχή σε χώρους απόλυτης προστασίας, χώρους όπου θα υπάρξει μερική προστασία των ευρημάτων και χώρους όπου κατά την εκτίμησή τους, προηγούμενα έργα είχαν ήδη απαλείψει οποιοδήποτε ίχνος αρχαίου και είχαμε φθάσει στο επίπεδο βράχου. Προφανώς η κρίση των αρμοδίων πάντα επιδέχεται κριτική, φθάνει η κριτική αυτή να είναι προσεκτική και ενημερωμένη.

10. Είναι λυπηρόν ότι η δημόσια συζήτηση έχει διεξαχθεί με σκληρούς τόνους σε σχέση με πρόσωπα, πράγμα που καθιστά πολύ δυσκολότερη την οργάνωση πολιτισμένης δημόσιας συζήτησης επί της ουσίας, παρά στην περίπτωση του Νόμου περί Αρχαιοτήτων, όπου τούτο επιτεύχθηκε στην δημόσια συζήτηση που οργανώσαμε.
11. Μέλη του Δ.Σ. έχουν εκφράσει την άποψη ότι η υπόθεση δεν διαφέρει από εκείνη του Μαραθώνα. Μετά από σκέψη καταλήγω ότι ασφαλώς οι δύο υποθέσεις συνδέονται σε δύο σημεία:
 - (α) Παρατηρείται σε αρκετούς κύκλους έλλειψη εμπιστοσύνης στις διακηρύξεις του συγκεκριμένου υπουργού και ως συνέπεια στα λόγια εκείνων που τον πλαισιώνουν και συνεργούν στις πολιτικές του.
 - (β) Υπάρχει ευρύτερη έλλειψη εμπιστοσύνης στην λειτουργία των θεσμών του κράτους, σε σχέση με αποφάσεις που αφορούν τους Αγώνες του 2004. Η μείωση αξιοπιστίας των θεσμών σε σχέση με τους Αγώνες συμπεριλαμβάνει ακόμα και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και το Συμβούλιο της Επικρατείας, αλλά μοιραία επηρεάζει περισσότερο τα πολιτικά και ημιπολιτικά όργανα του Κράτους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται πλέον το ΚΑΣ, κάτι που δεν συνέβαινε παλαιότερα.
12. Η περίπτωση του Μαραθώνα διαφέρει όμως ριζικά στα περισσότερα σημεία ουσίας από την περίπτωση Μακρυγιάννη.
 - (α) Στον Μαραθώνα ο Υπουργός δεν ζήτησε αρχικά την συμβουλευτική γνώμη του ΚΑΣ παρά το ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού πάντα διαθέτει ασφαλή πλειοψηφία σ' αυτό, ενώ στην περίπτωση του Μουσείου ζήτησε και πήρε την συναίνεσή του.
Στη περίπτωση του Μαραθώνα ζητήθηκε η γνώμη του ΚΑΣ μόνον αφού είχαν βρεθεί τα πρωτοελλαδικά κτίσματα της τρίτης χιλιετίας. Η μεταγενέστερη θριαμβολογία του Υπουργού αφορούσε μια τεχνική λύση που έδωσε το ΚΑΣ για την μετακίνηση και διαφύλαξη των αρχαίων αυτών χωρίς να εξετασθεί η προϋπόθεση της χωροθέτησης του κωπηλατηρίου, απόφαση για την οποίαν όμως, ο Υπουργός ουδέποτε είχε συμβουλευθεί το ΚΑΣ.
 - (β) Η Ελληνική Εταιρεία είχε εξ' αρχής και με απόλυτη συνέπεια αντιταχθεί στο έργο, όπως και οι τρεις άλλες οργανώσεις με τις οποίες συνεργασθήκαμε.
 - (γ) Δεν υπήρχε καμία απολύτως ανάγκη να γίνει μόνιμη εγκατάσταση κωπηλατηρίου και ακόμα περισσότερο να γίνει εκεί που έγινε, δεδομένου ότι υπήρχαν καλύτερες εναλλακτικές λύσεις, στο Ελληνικό για μόνιμη και στην Υλίκη για προσωρινή εγκατάσταση.
 - (δ) Λανθασμένα ένα τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης θεώρησε την ουσία της διαφοράς για την χωροθέτηση του κωπηλατηρίου ζήτημα αρχαιολογικό, δηλαδή ότι θα δικαιολογείτο η επιλογή εάν δεν ευρίσκοντο αρχαία, και το αντίστροφο. Η σημασία της εξεύρεσης αρχαίων ήτο απλώς να διαψεύσει ακόμα για οποιονδήποτε άπιστο – ή μάλλον σε αυτή την περίπτωση «εξαρτώμενο - Θωμά» τον εξ' αρχής αστήρικτο ισχυρισμό ότι η περιοχή ήταν θάλασσα στην αρχαιότητα.

Η ουσία της διαφοράς για το κωπηλατήριο του Μαραθώνα, εάν εξαιρέσουμε τα επιχειρήματα που συνδέονται με την διαφύλαξη του υγροτόπου, δεν είναι αρχαιολογική αλλά ιδεολογική και ιστορική.

Είναι ιστορική διότι υπάρχουν ορισμένα τοπία των οποίων η απόλυτη προστασία είναι επιβεβλημένη ανεξάρτητα από την ύπαρξη αρχαιολογικών ευρημάτων, και τούτο για ιστορικούς λόγους (π.χ. το Runnymede λόγω της έκδοσης της Magna Carta; και τα πεδία μάχης του Waterloo και Gettysburg λόγω των ομώνυμων μαχών). Στην Αθήνα η περιοχή του Μακρυγιάννη δεν εμφανίζει τέτοιου είδους ιστορική σημασία ενώ εκτός από την Ακρόπολη την εμφανίζουν η Πνύκα, η Αγορά, ο Κεραμεικός, το θέατρο του Διονύσου, η Ακαδημία, το Λύκειο και η Ποικίλη Στοά για διαφορετικούς λόγους.

Μόνον η αναφορά των χώρων αυτών αποδεικνύει την διαφορά μεταξύ των περιπτώσεων Μακρυγιάννη και Μαραθώνα. Η μια περίπτωση αφορά στην προστασία συγκεκριμένων αρχαιοτήτων, η άλλη, άσχετα εάν υπήρξαν αρχαία, την προστασία της ιστορικής μνήμης του χώρου (πεδιάδα, έλος, ακτή) στον οποίο για πρώτη φορά στην ιστορία μια δημοκρατία αμύνθηκε με επιτυχία έναντι μιάς επεκτατικής απολυταρχίας, πηγή έμπνευσης για δημοκράτες ανά τους αιώνες.

Η περίπτωση του Μαραθώνα είναι χαρακτηριστική των περιπτώσεων όπου οι πράξεις μας υποδηλώνουν τις πραγματικές μας προτεραιότητες, αναιρώντας τις ιδεολογικές μας προκηρύξεις. Η τραγωδία συνίσταται στο ότι η σημερινή ελληνική διοίκηση, απόλυτα πιστά στις πραγματικές αρχές της εποχής μας, αλλά αντίθετα με τις δεδηλωμένες της αρχές, προτίμησε να προχωρήσει σε ένα μη αναγκαίο (και πιθανώς μη βιώσιμο) αναπτυξιακό έργο παρά να διαφυλάξει την μνήμη ενός τόπου απaráμιλλης σημασίας για την ιστορία της δημοκρατίας, ενός τοπίου μάλιστα όπου το μνημείο συνιστάται από την ίδια την φύση.

Αντίθετα το αμφισβητούμενο και ζητούμενο στη περίπτωση του Μακρυγιάννη είναι εάν ένα έργο που είναι απαραίτητο να γίνει κάπου κοντά στην Ακρόπολη, δεν πρέπει να γίνει εκεί όπου αποφασίσθηκε να γίνει λόγω απaráδεκτης καταστροφής αρχαιολογικών ευρημάτων.

Τα πρώτο είναι θέμα ιδεολογικής αρχής η, ακριβέστερα υπαρξιακών αρχών. Το δεύτερο είναι κατ' εξοχήν θέμα λεπτής κρίσης, ιδιαίτερα λεπτής για μη αρχαιολόγους. Υπό αυτό το πρίσμα προτείνω να το συζητήσουμε.

**ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ**

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΜΟΝΟΝ

Α. Το Δ.Σ. της 23/10/2002, με την παρουσία ολίγων πλέον μελών της, λόγω της καθυστερημένης άφιξης των αεροπλάνων της Χάρις Καλλιγά και Βασίλη Κονιόρδο, συζήτησε την αντιμετώπιση του προβλήματος των αρχαιολογικών ευρημάτων στον χώρο που επελέγη να ανεγερθεί ως μουσείου Ακροπόλεως του Μουσείου Ακροπόλεως στην οδό Μακρυγιάννη. Αποφασίσθηκε:

Πρώτον, ότι η Εκτελεστική Επιτροπή θα συζητούσε τον τρόπο με τον οποίον η Ε.Ε. θα αντιμετώπιζε το θέμα. Η επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή είναι προγραμματισμένη για τις 20/11/2002, και η μεθεπόμενη για τις 11/12/2002.

Δεύτερον, ότι μόνον το Δ.Σ. θα έπρεπε να λάβει απόφαση επί της ουσίας. Το επόμενο Δ.Σ. θα γίνει στις 5/3/2003.

Ο Γιάννης Λύρας, με επιστολή του, έχει εκφράσει την άποψη ότι το να αφήναμε το θέμα μέχρι το επόμενο Δ.Σ. θα ισοδυναμούσε με απόφαση αποφυγής λήψης αποφάσεως, άποψη την οποία συμμερίζομαι.

Ευτυχώς, πριν ακόμα λάβω την επιστολή του Γιάννη Λύρα, ο Καθηγητής Χαράλαμπος Μπούρας, μέλος της Εταιρείας ως και του πρώτου Δ.Σ., και μέλος του ΚΑΣ, προσφέρθηκε να παραστεί σε συνάντηση για να εξηγήσει το σκεπτικό του ΚΑΣ σε όσα μέλη του Δ.Σ. αισθάνονται ότι δεν έχουν σαφή πληροφόρηση ή θέλουν να θέσουν ερωτήσεις εν όψει αντιρρήσεων που άκουσαν ή και που συμμερίζονται.

Κατόπιν αυτών, και με την σύμφωνη γνώμη του ΣΑΚ, ορίσθηκε ως πρώτο θέμα στην επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή της 20/11/2002, μεταξύ 14.00 και 15.00, συζήτηση επί του θέματος αυτού, με την παρουσία όσων μελών του Δ.Σ. ενδιαφέρονται και μπορούν να παραστούν, όπως επίσης και του καθηγητή κ. Χαράλαμπου Μπούρα. Κατόπιν αυτού η Εκτελεστική Επιτροπή θα είναι, ελπίζω, σε θέση να λάβει αποφάσεις για τον χειρισμό της υπόθεσης εκ μέρους της Ε.Ε. Ενδεικτικά και μόνο θα μπορούσε:

(α) Να αναβάλει οποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση για το Δ.Σ. της 5/3/2003.

(β) Να ζητήσει σύγκλιση έκτακτου Δ.Σ. ώστε να ληφθεί απόφαση επί του θέματος (καταστατικό Άρθρο 10 παράγραφος 2.3).

(γ) Να αποφασίσει ότι η Ελληνική Εταιρεία δεν θα λάβει θέση μέχρι το επόμενο Δ.Σ. αλλά ότι θα οργανώσει δημόσια συζήτηση επί του θέματος.

Πιθανότατα να υπάρξουν και άλλες εναλλακτικές προτάσεις.

Β. Εν όψει της συνάντησης αυτής και για την αντιμετώπιση του θέματος, ελπίζω με περισσότερη διαύγεια, εσωκλείω δύο άρθρα που παρουσιάσθηκαν στην «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ». Θα ήθελα επίσης να καταθέσω κάποιες προσωπικές μου απόψεις που ελπίζω ότι παρά τα πιθανά σφάλματα εκτίμησης εκ μέρους μου, ίσως βοηθήσουν την συζήτησή μας.

1. Άσχετα με την εκστρατεία για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, υπάρχει έντονη ανάγκη για ένα νέο Μουσείο Ακροπόλεως διότι πάρα πολλά αξιολογότατα γλυπτά δεν εκτίθενται, και όσα εκτίθενται δεν εκτίθενται με τον τρόπο που θα έπρεπε, δηλαδή σε ένα μουσείο που πληρεί τις σύγχρονες προδιαγραφές για την ασφάλεια και συντήρηση των μοναδικών αυτών έργων.

2. Δεδομένου ότι αρχαία βρίσκονται στα περισσότερα σημεία όταν γίνεται εκσκαφή στην κεντρική Αθήνα, ήταν φυσικό να υπάρξει προβληματισμός για την εξεύρεση του αρχαιολογικά λιγότερον επιβλαβούς σημείου για το Μουσείο. Η συζήτηση αυτή γινόταν μέχρι το 1991 και η Ελληνική Εταιρεία δεν έλαβε θέση. Ασφαλώς μέλη μας είχαν διαφορετικές απόψεις (προσωπικά προτιμούσα χώρο κοντά στον σταθμό του Θησείου) αλλά κανείς δεν μπορούσε να έχει βεβαιότητα τί θα ανακαλύπτετο όπου και εάν εχωροθετείτο το Μουσείο. Εν πάσει περιπτώσει οι προσωπικές προτιμήσεις του καθενός από μας δεν αποτελούν βάση για την Ελληνική Εταιρεία ως ΜΚΟ να λάβει σοβαρή θέση επί του θέματος του καταλληλότερου χώρου για το Μουσείο σήμερα εφόσον δεν το έκανε όταν γινόταν ευρεία δημόσια συζήτηση επί του θέματος.
3. Όταν η κριτική Επιτροπή απεφάσισε τον Σεπτέμβριο 2001 υπέρ του προτεινόμενου κτιρίου, δύο μέλη της Ε.Ε. συμπεριλαμβανομένου και ενός μέλους του ΣΑΚ εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους. Κανείς όμως δεν πρότεινε η Ε.Ε. να λάβει δημόσια θέση αντίθετη με το προτεινόμενο κτίριο αυτό καθ' εαυτό.
4. Συμπεραίνω ότι το θέμα που παραμένει ανοιχτό αφορά στην προστασία των αρχαιοτήτων που βρίσκονται στο χώρο ανεγέρσεως του Μουσείου και για τις οποίες έχουμε καταγγείλει ότι καταστρέφονται ή βλάπτονται σοβαρά από αυτό. Εκτιμώ ότι αν αποδεικνυόταν κάτι τέτοιο θα ήταν πράγματι κάτ' αρχήν επαρκής λόγος ώστε η Ε.Ε. να λάβει αντίθετη θέση.
5. Όμως, και μετά από ανάγνωση της Συνθήκης της Γρανάδας, δεν έχω κανέναν λόγο να πιστεύω ότι απαγορεύεται κατ' αρχήν από οποιαδήποτε διεθνή σύμβαση ή διάσωση αρχαιολογικών ευρημάτων μέσα στους υπόγειους χώρους ενός μουσείου. Μπορεί μάλιστα να επιχειρηματολογήσει κανείς ότι μια τέτοια λύση, ενώ πιθανώς δημιουργεί κάποιες ζημιές σε συγκεκριμένα ευρήματα, διασώζει (και ίσως επιτρέπει επίσης να ερμηνευθεί) πολύ καλύτερα το σύνολο των ευρημάτων. Τούτο όμως είναι ένα σημείο που πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση – ασφαλώς μπορεί να συμβαίνει και το αντίθετο.
6. Δεν υπάρχει, επίσης, καλώς ή κακώς, απόλυτος κανόνας ότι πρέπει να διασώζονται όλα τα αρχαία ακριβώς στο σημείο όπου ανασκάπτονται. Αντίθετο παράδειγμα προέρχεται από την διαδικασία κατασκευής του μετρό, που θεωρήθηκε από την κοινή γνώμη αναγκαίο έργο κοινής ωφέλειας και για το οποίο επίσης η Ε.Ε. δεν έλαβε αρνητική θέση. Ορθότατα οι αρχαιολόγοι αντιτάχθηκαν, και επιτυχώς, στην περίπτωση της σήραγγας και του σταθμού στον Κεραμεικό. Κατά τα άλλα όμως δεν γνωρίζω να έχει υπάρξει οποιαδήποτε αντίθεση από οργανώσεις ή περιοίκους από οποιαδήποτε περιοχή των Αθηνών στις αναπόφευκτες ζημιές και αφαιρέσεις αρχαίων που έγιναν κατά την εκτέλεση του τεράστιου αυτού έργου. Σ' αυτό το σημείο δέχομαι ότι μπορεί να μου λείπει πληροφόρηση.
7. Η Ειρήνη Γρατσιά έχει ζητήσει τα πρακτικά του ΚΑΣ που αποτελούν ένα πολύ σημαντικό στοιχείο και μας λείπουν. Προς το παρόν έχουμε μόνο την προφορική δήλωση της κας Χωρέμη ότι οι αποφάσεις του ΚΑΣ υπέρ του έργου ήταν ομόφωνες και, η δήλωση αυτή δεν αναιρείται από την θέση που έλαβε η έφορος κα Τριάντη το 1999, διότι αφ' ενός η οικεία έφορος δεν είναι αναγκαστικά μέλος του ΚΑΣ, και αφ' ετέρου το προτεινόμενο κτίριο του μουσείου στο οποίο αντιτάχθηκε η κυρία Τριάντη το 1999 δεν ήταν το παρόν κτίριο αλλά ένα αρκετά διαφορετικό, που δεν θα διαφύλαττε τα αρχαία στα υπόγεια του όπως επιδιώκεται με την παρούσα αρχιτεκτονική πρόταση.
8. Ασφαλώς το ΚΑΣ μπορεί, όπως όλοι οι θεσμοί που απαρτίζονται από ανθρώπους, να κάνει σοβαρά σφάλματα, ακόμα και με ομοφωνία. Είναι επίσης αλήθεια ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού διαθέτει κατά κανόνα ασφαλή πλειοψηφία στο ΚΑΣ, σίγουρα υπηρεσιακή και μέχρι ενός σημείου κομματική. Όμως εάν εξακριβωθεί ότι υπήρξε πράγματι ομοφωνία τούτο αποτελεί σοβαρό τεκμήριο στην περίπτωση καταστροφής αρχαίων αρχαιολογικών λειψάνων διότι οι περισσότεροι έλληνες αρχαιολόγοι είναι πολύ ευαίσθητοι στο σημείο αυτό, πολύ περισσότερο ευαίσθητοι (δυστυχώς) παρά στην καταστροφή αξιόλογων μνημείων των νεώτερων αιώνων.
9. Η κα Χωρέμη δεν φαίνεται να αμφισβητεί ότι μερικά αρχαία, ήσσονος σημασίας κατά την άποψη του ΚΑΣ, θα σκεπασθούν. Τα ερωτήματα που παραμένουν είναι εάν μιλάμε για κάτι

χειρότερο από τις καταστροφές που μοιραία επέφερε η κατασκευή του «μετρό», και εάν θα είναι πιο «ευανόγνωστος» ο χώρος, αρχαιολογικά και ιστορικά, με την ενσωμάτωση σοβαρού τμήματος των ευρημάτων στο υπόγειο του Μουσείου. Είναι πιθανό να μην μπορεί κανείς να σχηματίσει τελική άποψη για το θέμα χωρίς επιτόπια επίσκεψη. Οι αρμόδιοι χώρισαν την περιοχή σε χώρους απόλυτης προστασίας, χώρους όπου θα υπάρξει μερική προστασία των ευρημάτων και χώρους όπου κατά την εκτίμησή τους, προηγούμενα έργα είχαν ήδη απαλείψει οποιοδήποτε ίχνος αρχαίου και είχαμε φθάσει στο επίπεδο βράχου. Προφανώς η κρίση των αρμοδίων πάντα επιδέχεται κριτική, φθάνει η κριτική αυτή να είναι προσεκτική και ενημερωμένη.

10. Είναι λυπηρόν ότι η δημόσια συζήτηση έχει διεξαχθεί με σκληρούς τόνους σε σχέση με πρόσωπα, πράγμα που καθιστά πολύ δυσκολότερη την οργάνωση πολιτισμένης δημόσιας συζήτησης επί της ουσίας, παρά στην περίπτωση του Νόμου περί Αρχαιοτήτων, όπου τούτο επιτεύχθηκε στην δημόσια συζήτηση που οργανώσαμε.
11. Μέλη του Δ.Σ. έχουν εκφράσει την άποψη ότι η υπόθεση δεν διαφέρει από εκείνη του Μαραθώνα. Μετά από σκέψη καταλήγω ότι ασφαλώς οι δύο υποθέσεις συνδέονται σε δύο σημεία:
 - (α) Παρατηρείται σε αρκετούς κύκλους έλλειψη εμπιστοσύνης στις διακηρύξεις του συγκεκριμένου υπουργού και ως συνέπεια στα λόγια εκείνων που τον πλαισιώνουν και συνεργούν στις πολιτικές του.
 - (β) Υπάρχει ευρύτερη έλλειψη εμπιστοσύνης στην λειτουργία των θεσμών του κράτους, σε σχέση με αποφάσεις που αφορούν τους Αγώνες του 2004. Η μείωση αξιοπιστίας των θεσμών σε σχέση με τους Αγώνες συμπεριλαμβάνει ακόμα και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και το Συμβούλιο της Επικρατείας, αλλά μοιραία επηρεάζει περισσότερο τα πολιτικά και ημιπολιτικά όργανα του Κράτους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται πλέον το ΚΑΣ, κάτι που δεν συνέβαινε παλαιότερα.
12. Η περίπτωση του Μαραθώνα διαφέρει όμως ριζικά στα περισσότερα σημεία ουσίας από την περίπτωση Μακρυγιάννη.
 - (α) Στον Μαραθώνα ο Υπουργός δεν ζήτησε αρχικά την συμβουλευτική γνώμη του ΚΑΣ παρά το ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού πάντα διαθέτει ασφαλή πλειοψηφία σ' αυτό, ενώ στην περίπτωση του Μουσείου ζήτησε και πήρε την συναίνεσή του.
Στη περίπτωση του Μαραθώνα ζητήθηκε η γνώμη του ΚΑΣ μόνον αφού είχαν βρεθεί τα πρωτοελλαδικά κτίσματα της τρίτης χιλιετίας. Η μεταγενέστερη θριαμβολογία του Υπουργού αφορούσε μια τεχνική λύση που έδωσε το ΚΑΣ για την μετακίνηση και διαφύλαξη των αρχαίων αυτών χωρίς να εξετασθεί η προϋπόθεση της χωροθέτησης του κωπηλατηρίου, απόφαση για την οποία όμως, ο Υπουργός ουδέποτε είχε συμβουλευθεί το ΚΑΣ.
 - (β) Η Ελληνική Εταιρεία είχε εξ' αρχής και με απόλυτη συνέπεια αντιταχθεί στο έργο, όπως και οι τρεις άλλες οργανώσεις με τις οποίες συνεργασθήκαμε.
 - (γ) Δεν υπήρχε καμία απολύτως ανάγκη να γίνει μόνιμη εγκατάσταση κωπηλατηρίου και ακόμα περισσότερο να γίνει εκεί που έγινε, δεδομένου ότι υπήρχαν καλύτερες εναλλακτικές λύσεις, στο Ελληνικό για μόνιμη και στην Υλίκη για προσωρινή εγκατάσταση.
 - (δ) Λανθασμένα ένα τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης θεώρησε την ουσία της διαφοράς για την χωροθέτηση του κωπηλατηρίου ζήτημα αρχαιολογικό, δηλαδή ότι θα δικαιολογείτο η επιλογή εάν δεν ευρίσκοντο αρχαία, και το αντίστροφο. Η σημασία της εξεύρεσης αρχαίων ήτο απλώς να διαψεύσει ακόμα για οποιονδήποτε άπιστο – ή μάλλον σε αυτή την περίπτωση «εξαρτώμενο - Θωμά» τον εξ' αρχής αστήρικτο ισχυρισμό ότι η περιοχή ήταν θάλασσα στην αρχαιότητα.

Η ουσία της διαφοράς για το κωπηλατήριο του Μαραθώνα, εάν εξαιρέσουμε τα επιχειρήματα που συνδέονται με την διαφύλαξη του υγροτόπου, δεν είναι αρχαιολογική αλλά ιδεολογική και ιστορική.

Είναι ιστορική διότι υπάρχουν ορισμένα τοπία των οποίων η απόλυτη προστασία είναι επιβεβλημένη ανεξάρτητα από την ύπαρξη αρχαιολογικών ευρημάτων, και τούτο για ιστορικούς λόγους (π.χ. το Runnymede λόγω της έκδοσης της Magna Carta; και τα πεδία μάχης του Waterloo και Gettysburg λόγω των ομωνύμων μαχών). Στην Αθήνα η περιοχή του Μακρυγιάννη δεν εμφανίζει τέτοιου είδους ιστορική σημασία ενώ εκτός από την Ακρόπολη την εμφανίζουν η Πνύκα, η Αγορά, ο Κεραμεικός, το θέατρο του Διονύσου, η Ακαδημία, το Λύκειο και η Ποικίλη Στοά για διαφορετικούς λόγους.

Μόνον η αναφορά των χώρων αυτών αποδεικνύει την διαφορά μεταξύ των περιπτώσεων Μακρυγιάννη και Μαραθώνα. Η μια περίπτωση αφορά στην προστασία συγκεκριμένων αρχαιοτήτων, η άλλη, άσχετα εάν υπήρξαν αρχαία, την προστασία της ιστορικής μνήμης του χώρου (πεδιάδα, έλος, ακτή) στον οποίο για πρώτη φορά στην ιστορία μια δημοκρατία αμύνθηκε με επιτυχία έναντι μιάς επεκτατικής απολυταρχίας, πηγή έμπνευσης για δημοκράτες ανά τους αιώνες.

Η περίπτωση του Μαραθώνα είναι χαρακτηριστική των περιπτώσεων όπου οι πράξεις μας υποδηλώνουν τις πραγματικές μας προτεραιότητες, αναιρώντας τις ιδεολογικές μας προκηρύξεις. Η τραγωδία συνίσταται στο ότι η σημερινή ελληνική διοίκηση, απόλυτα πιστά στις πραγματικές αρχές της εποχής μας, αλλά αντίθετα με τις δεδηλωμένες της αρχές, προτίμησε να προχωρήσει σε ένα μη αναγκαίο (και πιθανώς μη βιώσιμο) αναπτυξιακό έργο παρά να διαφυλάξει την μνήμη ενός τόπου απaráμιλλης σημασίας για την ιστορία της δημοκρατίας, ενός τοπίου μάλιστα όπου το μνημείο συνιστάται από την ίδια την φύση.

Αντίθετα το αμφισβητούμενο και ζητούμενο στη περίπτωση του Μακρυγιάννη είναι εάν ένα έργο που είναι απαραίτητο να γίνει κάπου κοντά στην Ακρόπολη, δεν πρέπει να γίνει εκεί όπου αποφασίσθηκε να γίνει λόγω απaráδεκτης καταστροφής αρχαιολογικών ευρημάτων.

Τα πρώτο είναι θέμα ιδεολογικής αρχής η, ακριβέστερα υπαρξιακών αρχών. Το δεύτερο είναι κατ' εξοχήν θέμα λεπτής κρίσης, ιδιαίτερα λεπτής για μη αρχαιολόγους. Υπό αυτό το πρίσμα προτείνω να το συζητήσουμε.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ
ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΜΟΝΟΝ

Α. Το Δ.Σ. της 23/10/2002, με την παρουσία ολίγων πλέον μελών της, λόγω της καθυστερημένης άφιξης των αεροπλάνων της Χάρις Καλλιγά και Βασίλη Κονιόρδο, συζήτησε την αντιμετώπιση του προβλήματος των αρχαιολογικών ευρημάτων στον χώρο που επελέγη να ανεγερθεί ως μουσείου Ακροπόλεως του Μουσείου Ακροπόλεως στην οδό Μακρυγιάννη. Αποφασίσθηκε:

Πρώτον, ότι η Εκτελεστική Επιτροπή θα συζητούσε τον τρόπο με τον οποίον η Ε.Ε. θα αντιμετώπιζε το θέμα. Η επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή είναι προγραμματισμένη για τις 20/11/2002, και η μεθεπόμενη για τις 11/12/2002.

Δεύτερον, ότι μόνον το Δ.Σ. θα έπρεπε να λάβει απόφαση επί της ουσίας. Το επόμενο Δ.Σ. θα γίνει στις 5/3/2003.

Ο Γιάννης Λύρας, με επιστολή του, έχει εκφράσει την άποψη ότι το να αφήναμε το θέμα μέχρι το επόμενο Δ.Σ. θα ισοδυναμούσε με απόφαση αποφυγής λήψης αποφάσεως, άποψη την οποία συμμερίζομαι.

Ευτυχώς, πριν ακόμα λάβω την επιστολή του Γιάννη Λύρα, ο Καθηγητής Χαράλαμπος Μπούρας, μέλος της Εταιρείας ως και του πρώτου Δ.Σ., και μέλος του ΚΑΣ, προσφέρθηκε να παραστεί σε συνάντηση για να εξηγήσει το σκεπτικό του ΚΑΣ σε όσα μέλη του Δ.Σ. αισθάνονται ότι δεν έχουν σαφή πληροφόρηση ή θέλουν να θέσουν ερωτήσεις εν όψει αντιρρήσεων που άκουσαν ή και που συμμερίζονται.

Κατόπιν αυτών, και με την σύμφωνη γνώμη του ΣΑΚ, ορίσθηκε ως πρώτο θέμα στην επόμενη Εκτελεστική Επιτροπή της 20/11/2002, μεταξύ 14.00 και 15.00, συζήτηση επί του θέματος αυτού, με την παρουσία όσων μελών του Δ.Σ. ενδιαφέρονται και μπορούν να παραστούν, όπως επίσης και του καθηγητή κ. Χαράλαμπου Μπούρα. Κατόπιν αυτού η Εκτελεστική Επιτροπή θα είναι, ελπίζω, σε θέση να λάβει αποφάσεις για τον χειρισμό της υπόθεσης εκ μέρους της Ε.Ε. Ενδεικτικά και μόνο θα μπορούσε:

(α) Να αναβάλει οποιαδήποτε περαιτέρω συζήτηση για το Δ.Σ. της 5/3/2003.

(β) Να ζητήσει σύγκλιση έκτακτου Δ.Σ. ώστε να ληφθεί απόφαση επί του θέματος (καταστατικό Άρθρο 10 παράγραφος 2.3).

(γ) Να αποφασίσει ότι η Ελληνική Εταιρεία δεν θα λάβει θέση μέχρι το επόμενο Δ.Σ. αλλά ότι θα οργανώσει δημόσια συζήτηση επί του θέματος.

Πιθανότατα να υπάρξουν και άλλες εναλλακτικές προτάσεις.

Β. Εν όψει της συνάντησης αυτής και για την αντιμετώπιση του θέματος, ελπίζω με περισσότερη διαύγεια, εσωκλείω δύο άρθρα που παρουσιάσθηκαν στην «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ». Θα ήθελα επίσης να καταθέσω κάποιες προσωπικές μου απόψεις που ελπίζω ότι παρά τα πιθανά σφάλματα εκτίμησης εκ μέρους μου, ίσως βοηθήσουν την συζήτησή μας.

1. Άσχετα με την εκστρατεία για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, υπάρχει έντονη ανάγκη για ένα νέο Μουσείο Ακροπόλεως διότι πάρα πολλά αξιολογώτατα γλυπτά δεν εκτίθενται, και όσα εκτίθενται δεν εκτίθενται με τον τρόπο που θα έπρεπε, δηλαδή σε ένα μουσείο που πληρεί τις σύγχρονες προδιαγραφές για την ασφάλεια και συντήρηση των μοναδικών αυτών έργων.

2. Δεδομένου ότι αρχαία βρίσκονται στα περισσότερα σημεία όταν γίνεται εκσκαφή στην κεντρική Αθήνα, ήταν φυσικό να υπάρξει προβληματισμός για την εξεύρεση του αρχαιολογικά λιγότερον επιβλαβούς σημείου για το Μουσείο. Η συζήτηση αυτή γινόταν μέχρι το 1991 και η Ελληνική Εταιρεία δεν έλαβε θέση. Ασφαλώς μέλη μας είχαν διαφορετικές απόψεις (προσωπικά προτιμούσα χώρο κοντά στον σταθμό του Θησείου) αλλά κανείς δεν μπορούσε να έχει βεβαιότητα τί θα ανακαλύπτετο όπου και εάν εχωροθετείτο το Μουσείο. Εν πάσει περιπτώσει οι προσωπικές προτιμήσεις του καθενός από μας δεν αποτελούν βάση για την Ελληνική Εταιρεία ως ΜΚΟ να λάβει σοβαρή θέση επί του θέματος του καταλληλότερου χώρου για το Μουσείο σήμερα εφόσον δεν το έκανε όταν γινόταν ευρεία δημόσια συζήτηση επί του θέματος.
3. Όταν η κριτική Επιτροπή απεφάσισε τον Σεπτέμβριο 2001 υπέρ του προτεινόμενου κτιρίου, δύο μέλη της Ε.Ε. συμπεριλαμβανομένου και ενός μέλους του ΣΑΚ εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους. Κανείς όμως δεν πρότεινε η Ε.Ε. να λάβει δημόσια θέση αντίθετη με το προτεινόμενο κτίριο αυτό καθ' εαυτό.
4. Συμπεραίνω ότι το θέμα που παραμένει ανοιχτό αφορά στην προστασία των αρχαιοτήτων που βρίσκονται στο χώρο ανέγερσης του Μουσείου και για τις οποίες έχουμε καταγγελίες ότι καταστρέφονται ή βλάπτονται σοβαρά από αυτό. Εκτιμώ ότι αν αποδεικνυόταν κάτι τέτοιο θα ήταν πράγματι κατ' αρχήν επαρκής λόγος ώστε η Ε.Ε. να λάβει αντίθετη θέση.
5. Όμως, και μετά από ανάγνωση της Συνθήκης της Γρανάδας, δεν έχω κανέναν λόγο να πιστεύω ότι απαγορεύεται κατ' αρχήν από οποιαδήποτε διεθνή σύμβαση ή διάσωση αρχαιολογικών ευρημάτων μέσα στους υπόγειους χώρους ενός μουσείου. Μπορεί μάλιστα να επιχειρηματολογήσει κανείς ότι μια τέτοια λύση, ενώ πιθανώς δημιουργεί κάποιες ζημίες σε συγκεκριμένα ευρήματα, διασώζει (και ίσως επιτρέπει επίσης να ερμηνευθεί) πολύ καλύτερα το σύνολο των ευρημάτων. Τούτο όμως είναι ένα σημείο που πρέπει να εξετάζεται κατά περίπτωση – ασφαλώς μπορεί να συμβαίνει και το αντίθετο.
6. Δεν υπάρχει, επίσης, καλώς ή κακώς, απόλυτος κανόνας ότι πρέπει να διασώζονται όλα τα αρχαία ακριβώς στο σημείο όπου ανασκάπτονται. Αντίθετο παράδειγμα προέρχεται από την διαδικασία κατασκευής του μετρό, που θεωρήθηκε από την κοινή γνώμη αναγκαίο έργο κοινής ωφέλειας και για το οποίο επίσης η Ε.Ε. δεν έλαβε αρνητική θέση. Ορθότατα οι αρχαιολόγοι αντιτάχθηκαν, και επιτυχώς, στην περίπτωση της σήραγγας και του σταθμού στον Κεραμεικό. Κατά τα άλλα όμως δεν γνωρίζω να έχει υπάρξει οποιαδήποτε αντίθεση από οργανώσεις ή περιοίκους από οποιαδήποτε περιοχή των Αθηνών στις αναπόφευκτες ζημίες και αφαιρέσεις αρχαίων που έγιναν κατά την εκτέλεση του τεράστιου αυτού έργου. Σ' αυτό το σημείο δέχομαι ότι μπορεί να μου λείπει πληροφόρηση.
7. Η Ειρήνη Γρατσία έχει ζητήσει τα πρακτικά του ΚΑΣ που αποτελούν ένα πολύ σημαντικό στοιχείο και μας λείπουν. Προς το παρόν έχουμε μόνο την προφορική δήλωση της κας Χωρέμη ότι οι αποφάσεις του ΚΑΣ υπέρ του έργου ήταν ομόφωνες και, η δήλωση αυτή δεν αναιρείται από την θέση που έλαβε η έφορος κα Τριάντη το 1999, διότι αφ' ενός η οικεία έφορος δεν είναι αναγκαστικά μέλος του ΚΑΣ, και αφ' ετέρου το προτεινόμενο κτίριο του μουσείου στο οποίο αντιτάχθηκε η κυρία Τριάντη το 1999 δεν ήταν το παρόν κτίριο αλλά ένα αρκετά διαφορετικό, που δεν θα διαφύλαττε τα αρχαία στα υπόγεια του όπως επιδιώκεται με την παρούσα αρχιτεκτονική πρόταση.
8. Ασφαλώς το ΚΑΣ μπορεί, όπως όλοι οι θεσμοί που απαρτίζονται από ανθρώπους, να κάνει σοβαρά σφάλματα, ακόμα και με ομοφωνία. Είναι επίσης αλήθεια ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού διαθέτει κατά κανόνα ασφαλή πλειοψηφία στο ΚΑΣ, σίγουρα υπηρεσιακή και μέχρι ενός σημείου κομματική. Όμως εάν εξακριβωθεί ότι υπήρξε πράγματι ομοφωνία τούτο αποτελεί σοβαρό τεκμήριο στην περίπτωση καταστροφής αρχαίων αρχαιολογικών λειψάνων διότι οι περισσότεροι έλληνες αρχαιολόγοι είναι πολύ ευαίσθητοι στο σημείο αυτό, πολύ περισσότερο ευαίσθητοι (δυστυχώς) παρά στην καταστροφή αξιόλογων μνημείων των νεώτερων αιώνων.
9. Η κα Χωρέμη δεν φαίνεται να αμφισβητεί ότι μερικά αρχαία, ήσσονος σημασίας κατά την άποψη του ΚΑΣ, θα σκεπασθούν. Τα ερωτήματα που παραμένουν είναι εάν μιλάμε για κάτι

χειρότερο από τις καταστροφές που μοιραία επέφερε η κατασκευή του «μετρό», και εάν θα είναι πιο «ευανάγνωστος» ο χώρος, αρχαιολογικά και ιστορικά, με την ενσωμάτωση σοβαρού τμήματος των ευρημάτων στο υπόγειο του Μουσείου. Είναι πιθανό να μην μπορεί κανείς να σχηματίσει τελική άποψη για το θέμα χωρίς επιτόπια επίσκεψη. Οι αρμόδιοι χώρισαν την περιοχή σε χώρους απόλυτης προστασίας, χώρους όπου θα υπάρξει μερική προστασία των ευρημάτων και χώρους όπου κατά την εκτίμησή τους, προηγούμενα έργα είχαν ήδη απαλείψει οποιοδήποτε ίχνος αρχαίου και είχαμε φθάσει στο επίπεδο βράχου. Προφανώς η κρίση των αρμοδίων πάντα επιδέχεται κριτική, φθάνει η κριτική αυτή να είναι προσεκτική και ενημερωμένη.

10. Είναι λυπηρόν ότι η δημόσια συζήτηση έχει διεξαχθεί με σκληρούς τόνους σε σχέση με πρόσωπα, πράγμα που καθιστά πολύ δυσκολότερη την οργάνωση πολιτισμένης δημόσιας συζήτησης επί της ουσίας, παρά στην περίπτωση του Νόμου περί Αρχαιοτήτων, όπου τούτο επιτεύχθηκε στην δημόσια συζήτηση που οργανώσαμε.
11. Μέλη του Δ.Σ. έχουν εκφράσει την άποψη ότι η υπόθεση δεν διαφέρει από εκείνη του Μαραθώνα. Μετά από σκέψη καταλήγω ότι ασφαλώς οι δύο υποθέσεις συνδέονται σε δύο σημεία:
 - (α) Παρατηρείται σε αρκετούς κύκλους έλλειψη εμπιστοσύνης στις διακηρύξεις του συγκεκριμένου υπουργού και ως συνέπεια στα λόγια εκείνων που τον πλαισιώνουν και συνεργούν στις πολιτικές του.
 - (β) Υπάρχει ευρύτερη έλλειψη εμπιστοσύνης στην λειτουργία των θεσμών του κράτους, σε σχέση με αποφάσεις που αφορούν τους Αγώνες του 2004. Η μείωση αξιοπιστίας των θεσμών σε σχέση με τους Αγώνες συμπεριλαμβάνει ακόμα και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και το Συμβούλιο της Επικρατείας, αλλά μοιραία επηρεάζει περισσότερο τα πολιτικά και ημιπολιτικά όργανα του Κράτους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται πλέον το ΚΑΣ, κάτι που δεν συνέβαινε παλαιότερα.
12. Η περίπτωση του Μαραθώνα διαφέρει όμως ριζικά στα περισσότερα σημεία ουσίας από την περίπτωση Μακρυγιάννη.
 - (α) Στον Μαραθώνα ο Υπουργός δεν ζήτησε αρχικά την συμβουλευτική γνώμη του ΚΑΣ παρά το ότι ο εκάστοτε Υπουργός Πολιτισμού πάντα διαθέτει ασφαλή πλειοψηφία σ' αυτό, ενώ στην περίπτωση του Μουσείου ζήτησε και πήρε την συναίνεσή του.
Στη περίπτωση του Μαραθώνα ζητήθηκε η γνώμη του ΚΑΣ μόνον αφού είχαν βρεθεί τα πρωτοελλαδικά κτίσματα της τρίτης χιλιετίας. Η μεταγενέστερη θριαμβολογία του Υπουργού αφορούσε μια τεχνική λύση που έδωσε το ΚΑΣ για την μετακίνηση και διαφύλαξη των αρχαίων αυτών χωρίς να εξετασθεί η προϋπόθεση της χωροθέτησης του κωπηλατηρίου, απόφαση για την οποία όμως, ο Υπουργός ουδέποτε είχε συμβουλευθεί το ΚΑΣ.
 - (β) Η Ελληνική Εταιρεία είχε εξ' αρχής και με απόλυτη συνέπεια αντιταχθεί στο έργο, όπως και οι τρεις άλλες οργανώσεις με τις οποίες συνεργασθήκαμε.
 - (γ) Δεν υπήρχε καμία απολύτως ανάγκη να γίνει μόνιμη εγκατάσταση κωπηλατηρίου και ακόμα περισσότερο να γίνει εκεί που έγινε, δεδομένου ότι υπήρχαν καλύτερες εναλλακτικές λύσεις, στο Ελληνικό για μόνιμη και στην Υλίκη για προσωρινή εγκατάσταση.
 - (δ) Λανθασμένα ένα τμήμα της ελληνικής κοινής γνώμης θεώρησε την ουσία της διαφοράς για την χωροθέτηση του κωπηλατηρίου ζήτημα αρχαιολογικό, δηλαδή ότι θα δικαιολογείτο η επιλογή εάν δεν ευρίσκοντο αρχαία, και το αντίστροφο. Η σημασία της εξεύρεσης αρχαίων ήτο απλώς να διαψεύσει ακόμα για οποιονδήποτε άπιστο – ή μάλλον σε αυτή την περίπτωση «εξαρτώμενο - Θωμά» τον εξ' αρχής αστήρικτο ισχυρισμό ότι η περιοχή ήταν θάλασσα στην αρχαιότητα.

Η ουσία της διαφοράς για το κωπηλατήριο του Μαραθώνα, εάν εξαιρέσουμε τα επιχειρήματα που συνδέονται με την διαφύλαξη του υγροτόπου, δεν είναι αρχαιολογική αλλά ιδεολογική και ιστορική.

Είναι ιστορική διότι υπάρχουν ορισμένα τοπία των οποίων η απόλυτη προστασία είναι επιβεβλημένη ανεξάρτητα από την ύπαρξη αρχαιολογικών ευρημάτων, και τούτο για ιστορικούς λόγους (π.χ. το Runnymede λόγω της έκδοσης της Magna Carta; και τα πεδία μάχης του Waterloo και Gettysburg λόγω των ομώνυμων μαχών). Στην Αθήνα η περιοχή του Μακρυγιάννη δεν εμφανίζει τέτοιου είδους ιστορική σημασία ενώ εκτός από την Ακρόπολη την εμφανίζουν η Πνύκα, η Αγορά, ο Κεραμεικός, το θέατρο του Διονύσου, η Ακαδημία, το Λύκειο και η Ποικίλη Στοά για διαφορετικούς λόγους.

Μόνον η αναφορά των χώρων αυτών αποδεικνύει την διαφορά μεταξύ των περιπτώσεων Μακρυγιάννη και Μαραθώνα. Η μια περίπτωση αφορά στην προστασία συγκεκριμένων αρχαιοτήτων, η άλλη, άσχετα εάν υπήρξαν αρχαία, την προστασία της ιστορικής μνήμης του χώρου (πεδιάδα, έλος, ακτή) στον οποίο για πρώτη φορά στην ιστορία μια δημοκρατία αμύνθηκε με επιτυχία έναντι μιάς επεκτατικής απολυταρχίας, πηγή έμπνευσης για δημοκράτες ανά τους αιώνες.

Η περίπτωση του Μαραθώνα είναι χαρακτηριστική των περιπτώσεων όπου οι πράξεις μας υποδηλώνουν τις πραγματικές μας προτεραιότητες, αναιρώντας τις ιδεολογικές μας προκηρύξεις. Η τραγωδία συνίσταται στο ότι η σημερινή ελληνική διοίκηση, απόλυτα πιστά στις πραγματικές αρχές της εποχής μας, αλλά αντίθετα με τις δεδηλωμένες της αρχές, προτίμησε να προχωρήσει σε ένα μη αναγκαίο (και πιθανώς μη βιώσιμο) αναπτυξιακό έργο παρά να διαφυλάξει την μνήμη ενός τόπου απaráμιλλης σημασίας για την ιστορία της δημοκρατίας, ενός τοπίου μάλιστα όπου το μνημείο συνιστάται από την ίδια την φύση.

Αντίθετα το αμφισβητούμενο και ζητούμενο στη περίπτωση του Μακρυγιάννη είναι εάν ένα έργο που είναι απαραίτητο να γίνει κάπου κοντά στην Ακρόπολη, δεν πρέπει να γίνει εκεί όπου αποφασίσθηκε να γίνει λόγω απaráδεκτης καταστροφής αρχαιολογικών ευρημάτων.

Τα πρώτο είναι θέμα ιδεολογικής αρχής η, ακριβέστερα υπαρξιακών αρχών. Το δεύτερο είναι κατ' εξοχήν θέμα λεπτής κρίσης, ιδιαίτερα λεπτής για μη αρχαιολόγους. Υπό αυτό το πρίσμα προτείνω να το συζητήσουμε.